

Sygn. akt IV CSK 157/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 14 listopada 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Irena Gromska-Szuster (przewodniczący, sprawozdawca)
SSN Mirosław Bączyk
SSN Iwona Koper

w sprawie z powództwa Syndyka masy upadłości "T.- L." Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w upadłości likwidacyjnej w L. przeciwko "N." Spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w L. o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 14 listopada 2013 r.,
skargi kasacyjnej strony powodowej
od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 13 grudnia 2012 r.,

uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania oraz i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 26 czerwca 2012r. Sąd Okręgowy w L., uwzględniając w całości powództwo, zasądził od „N.” spółki z o.o. w L. na rzecz Syndyka masy upadłości „T.-L.” spółki z o.o. w upadłości likwidacyjnej w L. kwotę 992 000 zł z ustawowymi odsetkami i kosztami procesu.

Sąd pierwszej instancji ustalił między innymi, że obie powyższe spółki były powiązane ze sobą personalnie, gdyż prezesem zarządu pozwanej spółki i wiceprezesem zarządu powodowej spółki był w okresie od 2010 r. do stycznia 2011 r. D. W., który posiadał 50% udziałów w powodowej spółce i 705 udziałów w pozwanej spółce.

W pismach z dnia 1 i 19 marca 2010 r. powodowa spółka złożyła pozwanej propozycje zawarcia umowy o dostarczenie materiałów budowlanych potrzebnych na budowę realizowaną przez stronę powodową. W dniu 8 października 2010 r. doszło między stronami do zawarcia pierwszej umowy sprzedaży materiałów budowlanych. W okresie od dnia 8 października 2010 r. do dnia 17 grudnia 2010 r. strona powodowa nie regulowała należności z faktur wystawionych w tym okresie przez stronę pozwaną za sprzedane materiały na łączną kwotę 1 786 039,03 zł. W dniu 14 lutego 2011 r. strona pozwana wystąpiła do Sądu o zasądzenie tej należności. Nakazem zapłaty wydanym w postępowaniu nakazowym w dniu 16 lutego 2011 r., I X GNc .../11, kwota ta została zasądzona wraz z odsetkami i kosztami procesu. Strona powodowa po otrzymaniu powyższego nakazu zapłaty w dniu 18 lutego 2011 r., przelała na rachunek bankowy strony pozwanej w tym dniu kwotę 980 000 zł., a w dniu 2 marca 2011r. kwotę 12 000 zł. z tytułu zadłużenia objętego nakazem.

W dniu 21 lutego 2011 r. strona powodowa złożyła wniosek o upadłość, która została ogłoszona postanowieniem Sądu z dnia 20 kwietnia 2011 r.

Na wezwanie Syndyka masy upadłości powodowej spółki do zwrotu kwoty 992 000 zł., pełnomocnik pozwanej spółki ustanowiony do występowania w jej imieniu w postępowaniu upadłościowym strony powodowej, uznał to roszczenie w dniach 1 i 5 września 2011 r. i zobowiązał się zwrócić należność w ratach, do

czego jednak nie doszło, podobnie jak nie doszło do zawarcia przez strony ugody, a strona pozwana nie potwierdziła uznania długu dokonanego przez pełnomocnika.

W tym stanie faktycznym Sąd pierwszej instancji uznał powództwo za uzasadnione na podstawie art. 134 ust. 1 w zw. z art. 128 ust. 2 p.u.n. Nie podzielił zarzutu strony pozwanej, iż do zawarcia umów sprzedaży materiałów budowlanych doszło w marcu 2010 r. na podstawie pism z dnia 1 i 19 marca, które uznał jedynie za propozycję zawarcia umowy. Stwierdził, że strony zawarły przedmiotowe umowy sprzedaży materiałów budowlanych poczynając od dnia 8 października 2010 r., a więc w okresie, o którym mowa w art. 128 ust. 2 p.u.n. i w tym też okresie powstało całe zadłużenie strony powodowej z tytułu ceny sprzedaży, spłacone przez nią częściowo cztery dni przed złożeniem wniosku o upadłość, a w pozostałej części już po złożeniu tego wniosku. Ponieważ obie spółki były ze sobą powiązane, w rozumieniu art. 128 ust. 2 w zw. z art. 4 § 1 pkt 5 k.s.h., powyższe czynności prawne są bezskuteczne wobec masy upadłości, co uzasadniało zasądzenie zwrotu zapłaconej kwoty 992 000 zł. na podstawie art. 134 p.u.n.

Niezależnie od tego Sąd Okręgowy uznał roszczenie za uzasadnione także wobec uznania go przez pełnomocnika pozwanej ustanowionego w postępowaniu upadłościowym, stwierdzając, że uznanie to mieściło się w granicach umocowania.

W wyniku apelacji strony pozwanej Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 13 grudnia 2012 r. zmienił zaskarżony wyrok i oddalił powództwo.

Powołując się na art. 479¹² § 1 k.p.c. stwierdził, że uległy prekluzji wszystkie twierdzenia strony powodowej i dowody dotyczące bezskuteczności - na podstawie art. 128 ust. 2 p.u.n. - umów sprzedaży materiałów budowlanych zawartych przez strony, w szczególności twierdzenia i dowody co do daty zawarcia tych umów. Strona powodowa bowiem powinna była je powołać już w pozwie, a tymczasem w pozwie wskazała jako podstawę faktyczną roszczenia tylko przelewy z dnia 18 lutego i 2 marca 2011 r., a nie umowy sprzedaży materiałów budowlanych, jak również zgłosiła jedynie dowody na okoliczność realizacji tych przelewów, niewypłacalności upadłej spółki i powiązań osobowych między stronami. Nie zgłosiła zaś żadnych twierdzeń ani dowodów na okoliczność daty zawarcia umów sprzedaży, które przedstawiła dopiero w piśmie procesowym z dnia

16 marca 2011 r., co należy uznać za spóźnione. W tej sytuacji, zdaniem Sądu Apelacyjnego, Sąd pierwszej instancji nie miał podstaw do przyjęcia, że przedmiotowe umowy zostały zawarte dopiero w dniu 8 października 2010 r., a nie w marcu 2010 r., jak twierdziła i udowodniła strona pozwana. W ocenie Sądu Apelacyjnego, podstawą faktyczną roszczenia strony powodowej nie mogło być stwierdzenie bezskuteczności przelewów z dnia 18 lutego i 2 marca 2011 r., gdyż przelew kwoty pieniężnej nie jest czynnością prawną, a jedynie czynnością faktyczną dokonaną w wykonaniu zawartej przez strony umowy sprzedaży. Strona powodowa powinna była zatem wykazać, że umowy kupna-sprzedaży materiałów budowlanych zawarte były w okresie wskazanym w art. 128 ust. 1 i 2 p.u.n. Ponieważ we właściwym czasie nie przedstawiła na tę okoliczność żadnych twierdzeń ani dowodów, Sąd Apelacyjny dokonując oceny materiału dowodowego uznał za udowodnione przez stronę pozwaną jej twierdzenie zgłoszone już w odpowiedzi na pozew, że umowy te zostały zawarte w marcu 2010 r. w wyniku przyjęcia przez pozwaną zamówienia materiałów zawartego w pismach z dnia 1 i 19 marca 2010 r., na warunkach uzgodnionych przez strony wcześniej - w dniu 26 lutego i 14 marca 2010 r.

W konsekwencji Sąd drugiej instancji stwierdził, że roszczenie strony powodowej jest nieuzasadnione, gdyż zaskarżona czynność prawna w postaci umowy kupna - sprzedaży dokonana została wcześniej niż w terminie sześciu miesięcy przed dniem złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości, a zatem przepisy art. 134 w zw. z art. 128 ust. 2 p.u.n. nie mają zastosowania. Podstawą jego uwzględnienia nie mogło też być uznanie roszczenia, gdyż pełnomocnik, który złożył oświadczenie o uznaniu nie miał do tego umocowania, bowiem zakres udzielonego mu pełnomocnictwa obejmował wyłącznie reprezentowanie strony pozwanej jako wierzyciela w postępowaniu upadłościowym, a zatem jego oświadczenie o uznaniu było nieważne na podstawie art. 104 k.c.

W skardze kasacyjnej opartej na obu podstawach, strona powodowa w ramach pierwszej podstawy zarzuciła błędną wykładnię art. 128 ust. 1 p.u.n. w zakresie pojęcia „czynności prawne odpłatne” i nie zakwalifikowanie do takich czynności tych działań, mocą których majątek przyszłego upadłego zmniejszył się o kwotę 992 000 zł. przekazaną stronie pozwanej oraz niewłaściwe zastosowanie

art. 128 ust. 2 w zw. z art. 128 ust.1 p.u.n., art. 134 ust.1 p.u.n., art. 65 § 1 k.c., art. 66 § 1 k.c., art. 70 § 1 w zw. z art. 61 § 1 k.c. i art. 535 k.c. przez przyjęcie, że do zawarcia umowy kupna – sprzedaży doszło między stronami w marcu 2011 r., a nie w dniu 8 października 2011 r.

W ramach drugiej podstawy zarzuciła naruszenie art. 479¹² § 1 k.p.c. przez bezpodstawne przyjęcie prekluzji zgłoszonych przez nią dowodów w piśmie z dnia 16 marca 2012 r., art.91 pkt.1 i 4 k.p.c. przez uznanie, że pełnomocnictwo udzielone do występowania w postępowaniu upadłościowym nie upoważniało do uznania roszczenia, art. 382 k.p.c., przez orzekanie na podstawie tylko części materiału dowodowego, art. 485 § 1 pkt.3 k.p.c. przez przyjęcie, że powódka już w pozwie miała obowiązek zgłosić wszelkie twierdzenia i dowody dotyczące także zawarcia umowy sprzedaży, choć pozew był złożony w postępowaniu nakazowym na podstawie uznania długu oraz naruszenie art. 328 § 2 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. przez niewskazanie w uzasadnieniu na podstawie jakich dowodów Sąd Apelacyjny dokonał swoich ustaleń faktycznych.

Wnosiła o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania ewentualnie zmianę przez oddalenie apelacji i zasądzenie w obu wypadkach kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Strona powodowa wniosła pozew w postępowaniu nakazowym wskazując jako jego podstawę uznanie przez stronę pozwaną na piśmie dochodzonego roszczenia. Jako dowody przedstawiła dokumenty świadczące o uznaniu długu. Wskazała, że Syndyk wezwał stronę pozwaną do zwrotu dochodzonej kwoty uznając, że dokonane przez powódkę czynności przekazania tej kwoty w dniach 18 lutego i 2 marca 2011 r. w drodze przelewów stronie pozwanej są na podstawie art. 128 p.u.n. bezskuteczne wobec masy upadłości, co potwierdził pełnomocnik pozwanej uznając roszczenie o zwrot przekazanych kwot. Jednocześnie stwierdziła, że w przypadku rozpoznania sprawy w zwykłym trybie wnosi o przesłuchanie wskazanych świadków na okoliczności realizacji przelewów z dnia 18 lutego i 2 marca 2011 r., niewypłacalności powodowej spółki i jej powiązań personalnych

z pozwaną. Wskazała też na nadzwyczajnie szybki tryb uzyskania przez przyszłą upadłą spółkę nakazu zapłaty oraz spłacenia długu.

Rację ma Sąd Apelacyjny, że powód w postępowaniu gospodarczym miał do dnia 3 maja 2012 r. obowiązek zgłoszenia już w pozwie wszystkich twierdzeń i dowodów na ich poparcie pod rygorem utraty prawa powołania ich w toku postępowania, chyba że wykazał, iż ich powołanie w pozwie nie było możliwe albo że potrzeba powołania wynikała później (art. 479¹² § 1 k.p.c.). Wbrew odmiennemu stanowisku strony powodowej, zasada ta obowiązywała również w postępowaniu nakazowym, gdyż, jak stwierdził Sąd Najwyższy między innymi w wyroku z dnia 22 stycznia 2008 r. II CSK 381/07 (niepubl.), pozew o wydanie nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym - gospodarczym powinien odpowiadać wszystkim warunkom przewidzianym nie tylko dla pozwu w ogóle i dla postępowania nakazowego (art. 485 § 1 k.p.c.), ale także wymienionym w art. 479¹² § 1 k.p.c. Wynikało to między innymi z art. 479^{1a} i art. 486 § 1 k.c., gdyż w razie braku podstaw do wydania nakazu, sprawa była rozpoznawana w postępowaniu w sprawach gospodarczych.

Nie można jednak nie zgodzić się ze skarżącym, że zastosowanie przez Sąd Apelacyjny art. 479¹² § 1 k.p.c. w rozpoznawanej sprawie było nieuzasadnione i wynikało z jego błędnej wykładni, pomijającej stanowisko Sądu Najwyższego wskazujące, że nie można wyklądać ani stosować przepisów, które mają na celu procesowe dyscyplinowanie stron i zapobieganie nadmiernemu przedłużaniu postępowania, w sposób wypaczający ich sens i istotę wymiaru sprawiedliwości, którą jest prawidłowe merytoryczne rozpoznanie i rozstrzygnięcie sprawy (porównaj między innymi wyroki Sądu Najwyższego z dnia 5 grudnia 2007 r. I CSK 295/07 i z dnia 12 lutego 2009 r. IV CSK 182/11, niepubl.). Sąd Najwyższy wskazywał też, że art. 479¹² § 1 k.p.c., jako wyjątek od zasady przewidzianej w art. 217 § 1 k.p.c. musi być wykładany ściśle. Od powoda należy wymagać by już w pozwie zgłosił twierdzenia i dowody konieczne do wykazania swojego roszczenia, ale nie można wymagać, by zgłaszał też twierdzenia i dowody, które zakładają określoną obronę pozwanego i jego stanowisko w kwestiach stosunku prawnego będącego podstawą roszczenia. Pozwany bowiem może zmieniać swoje stanowisko i nie musi bronić się w procesie tak jak przed procesem. Także od dynamiki postępowania

dowodowego zależy konieczność zgłoszenia nowych dowodów (porównaj między innymi wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 grudnia 2006 r. I CSK 322/06, niepubl.). Nie można też nakładać na stronę obowiązku przewidzenia wszystkich możliwych wariantów przebiegu sprawy i ewolucji stanowiska strony przeciwnej, a od powoda nie można wymagać przewidzenia z góry wszystkich zarzutów jakie pozwany podniesie wobec jego stanowiska, tylko odniesienia się w pozwie do znanych mu w chwili wnoszenia pozwu twierdzeń i dowodów wskazujących na zasadność powództwa (porównaj między innymi wyroki Sądu Najwyższego z dnia 15 czerwca 2010 r. II CSK 27/10, z dnia 25 listopada 2011 r. II CSK 81/11 i z dnia 12 stycznia 2012 r. IV CSK 182/11, niepubl.).

Odnosząc te zasady do rozpoznawanej sprawy, należy stwierdzić, że powód w pozwie wskazał wszystkie niezbędne na tym etapie twierdzenia i dowody, gdyż wskazał podstawę faktyczną żądania wydania nakazu zapłaty, którą było uznanie długu na piśmie, a jednocześnie określił podstawę faktyczną i prawną powstania tego długu, którą stanowiła spłata należności przez przyszłego upadłego dokonana w drodze przelewów z dnia 18 lutego i 2 marca 2011 r., w warunkach określonych w art. 128 p.u.n. oraz wskazał okoliczności, które będą wymagały wyjaśnienia w razie rozpoznania sprawy w zwykłym trybie postępowania gospodarczego i dowody służące ich wykazaniu. Potrzeba ewentualnego zgłoszenia innych jeszcze twierdzeń i dowodów powstała dopiero po złożeniu odpowiedzi na pozew, w której pozwana zakwestionowała uznanie długu oraz przelewy jako czynność prawną przewidzianą w art. 128 p.u.n. i dopiero wówczas powstała ewentualnie potrzeba zgłoszenia przez stronę powodową nowych twierdzeń w odpowiedzi na stanowisko pozwanej i nowych dowodów. W tych okolicznościach nie było podstaw do uznania za spóźnione twierdzeń i dowodów zgłoszonych przez powódkę w piśmie z dnia 16 marca 2011 r. i Sąd Apelacyjny powinien był je uwzględnić przy dokonywanej przez siebie ocenie dowodów i ustaleniach faktycznych. Skoro bezpodstawnie je pominął, trzeba uznać, że przyjęta przezeń podstawa faktyczna rozstrzygnięcia, jako ustalona przy naruszeniu wskazanego przepisu, nie może stanowić właściwej podstawy do oceny zastosowania określonych przepisów prawa materialnego.

Niezależnie jednak od tego za uzasadniony należy uznać także kasacyjny zarzut naruszenia art. 128 ust. 1 p.u.n. przez błędną wykładnię użytego tam pojęcia „czynności prawnej”. Sąd Apelacyjny bowiem uznał, że czynnością prawną w rozumieniu tego przepisu nie jest przelew kwoty pieniężnej, gdyż jest to czynność faktyczna, a zatem nie mogą być skutecznie zaskarżone przez powódkę na podstawie art. 128 p.u.n. czynności dokonania przez przyszłą upadłą przelewu określonych kwot na rzecz strony pozwanej w dniach 18 lutego i 2 marca 2011 r. Stanowisko to pomija, że oba powyższe przelewy dokonane zostały celem spłaty długu strony powodowej wynikającego z realizacji umów kupna - sprzedaży materiałów budowlanych, a w orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się, że zapłata świadczenia pieniężnego w wykonaniu zobowiązania jest czynnością prawną. Czynnością prawną jest bowiem zdarzenie faktyczne, w skład którego wchodzi przynajmniej jedno oświadczenie woli zmierzające do ustanowienia, zmiany lub zniesienia stosunku prawnego. Czynnością prawną jest więc świadome i celowe zachowanie określonej osoby zmierzające do osiągnięcia wskazanych wyżej skutków cywilnoprawnych. O spełnieniu świadczenia można mówić dopiero wtedy, gdy zostanie ono zaoferowane przez dłużnika i przyjęte przez wierzyciela. Niezależnie od tego, w jakiej formie następuje spełnienie świadczenia pieniężnego: przelewu na konto wierzyciela, czy wręczenia określonej sumy pieniężnej, ze strony dłużnika ma ono na celu wykonanie zobowiązania i zwolnienie się z długu. Wierzyciel przyjmując świadczenie na zaspokojenie określonej wierzytelności, powoduje, że wierzytelność ta gaśnie. Działania obu stron są zatem celowe - nakierowane na wykonanie zobowiązania i zniesienie łączącego je stosunku prawnego. Zawierają więc oświadczenia woli, które mogą być wyrażone przez każde zachowanie ujawniające wolę w sposób dostateczny (art. 60 k.c.). Z tych przyczyn spełnienie świadczenia pieniężnego w wykonaniu zobowiązania należy uznać za czynność prawną w rozumieniu także art. 128 p.u.n. (porównaj między innymi uchwałę z dnia 3 kwietnia 1992 r. I PZP 19/92, OSNC 1992/9/166 oraz wyroki z dnia 7 kwietnia 2005 r. II CK 592/04, OSP 2006/3/36, z dnia 6 listopada 2009 r. I CSK 154/09, niepubl. i z dnia 24 maja 2012 r. II CSK 546/11, OSNC 2013/2/24).

Rozważając we wskazanych wyżej wyrokach z dnia 7 kwietnia 2005 r. II CK 592/04 i z dnia 24 maja 2012 r. II CSK 546/11 na gruncie art. 128 p.u.n. kwestię spłaty zobowiązania, w szczególności spłatę pożyczki jako czynności prawnej odpłatnej Sąd Najwyższy stwierdził, że w rozumieniu powyższego przepisu zarówno sama umowa pożyczki jest czynnością prawną odpłatną, jak i spłata pożyczki w wykonaniu zobowiązania jest taką czynnością, gdyż celem spełnienia świadczenia jest zwolnienie się z zobowiązania (*causa solvendi*), co przy odwołaniu się do konstrukcji czynności kauzalnych, charakteryzuje tę czynność jako odpłatną. Jeżeli spełnione przez przyszłego upadłego świadczenie odpowiada treści jego zobowiązania, następuje zmniejszenie stanu pasywnego przyszłej masy upadłości do wysokości odpowiadającej wysokości spełnionego świadczenia oraz powiększenie majątku wierzyciela o kwotę, o którą był uprzednio uszczuplony.

Taka wykładnia art. 128 p.u.n. uwzględnia także cel i sens tego przepisu. Wprawdzie dopuszczalna jest spłata przez przyszłego upadłego w każdym czasie długu wymagalnego, a spłata długu niewymagalnego jest niedopuszczalna tylko w warunkach określonych w art. 127 § 3 p.u.n., lecz przepis art. 128 p.u.n. przewiduje sytuację wyjątkową, gdy chodzi o czynności prawne wywołujące podejrzenie, że są fikcyjne i zostały dokonane w celu wyprowadzenia majątku przyszłego upadłego do powiązanych z nim majątkowo lub osobowo innych podmiotów, kosztem pozostałych wierzycieli. Dlatego należy przyjąć, że spłata długu, dokonana na pół roku przed złożeniem wniosku o upadłość, na rzecz osób bliskich i osób prawnych powiązanych z dłużnikiem kapitałowo lub osobowo, jest na podstawie art. 128 p.u.n. czynnością prawną bezskuteczną wobec masy upadłości także wtedy, gdy dług ten wynikał z umowy zawartej wcześniej. Dla przyszłej masy upadłości i jej wierzycieli wybiórcza spłata, w okresie ochronnym, na rzecz osób bliskich lub powiązanych kapitałowo, wcześniej powstałych zobowiązań pieniężnych, mogłaby mieć znacznie dotkliwsze skutki niż zawarcie w tym czasie z takimi osobami odpłatnych umów. Nie ma więc racjonalnych powodów, aby objąć działaniem wymienionego przepisu jedynie drugą czynność prawną a pierwszą nie.

Dlatego w rozpoznawanej sprawie oceny, na podstawie art. 128 p.u.n., wymagały wskazane przez powódkę, jako czynności bezskuteczne wobec masy upadłości, dwa przelewy z dnia 18 lutego i 2 marca 2011 r. stanowiące spłatę

zobowiązania wynikającego z zawartej przez strony umowy kupna-sprzedaży materiałów budowlanych.

Ponieważ kwestie te pozostały poza oceną Sądu Apelacyjnego, podobnie jak część zarzutów apelacyjnych, konieczne było uchylenie na podstawie art. 398¹⁵ k.p.c. zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Jednocześnie należy uznać za nieuzasadnione zarzuty kasacyjne dotyczące drugiej podstawy roszczenia, którą było uznania długu. Pełnomocnictwo udzielone do reprezentowania wierzyciela w postępowaniu upadłościowym, nie obejmuje bowiem umocowania do złożenia w imieniu mocodawcy, poza tym postępowaniem, materialnoprawnego oświadczenia woli o uznaniu długu. Dlatego oświadczenie takie, nawet złożone w warunkach określonych w art. 104 zd. drugie k.c., nie wywołuje skutków prawnych, jeżeli mocodawca go nie potwierdził, a tak było w rozpoznawanej sprawie.